

Міністерство освіти і науки України
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу
Інститут гуманітарної підготовки та державного управління
Кафедра публічного управління та адміністрування

Жибак Олег Іванович

УДК 343.352

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

Державна політика запобігання та протидії корупції в Україні

Публічне управління та адміністрування

281 «Публічне управління та адміністрування»

_____ О.І. Жибак

Науковий керівник Серняк Олег Ігорович, к.держ.упр., доцент

Допущено до захисту
Завідувач кафедри,
д.держ.упр., професор

_____ І.П. Лопушинський

Рецензент
доцент кафедри ПУА,
к.ю.н., доцент

_____ М.О. Красій

Робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

Івано-Франківськ - 2023

АНОТАЦІЯ

Жибак О.І. Державна політика запобігання та протидії корупції в Україні. – Рукопис.

Магістерська робота за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування». – Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу. – Івано-Франківськ, 2024.

У роботі досліджено державну політику у сфері запобігання і протидії корупції в Україні, зокрема обґрунтовано сутність, види та форми прояву корупції, основні методи та заходи запобігання та протидії корупції.

Проаналізовано організаційно-правові засади державної політики запобігання та протидії корупції, а також особливості функціонування сучасних антикорупційних інституцій в Україні. З'ясовано важливу роль держави та громадянського суспільства у сфері запобігання та протидії корупції.

Розглянуто сучасні проблеми розвитку антикорупційної політики та запропоновано шляхи вдосконалення механізмів запобігання корупції в Україні. Визначено перспективи адаптації в Україні міжнародних стандартів і зарубіжної практики запобігання та протидії корупції.

Ключові слова: корупція, антикорупційна політика, запобігання корупції, публічне управління, громадянське суспільство.

ANNOTATION

Zhybak O.I. Public policy of prevention and counteraction of corruption in Ukraine. – Manuscript.

Master's thesis in specialty 281 «Public Administration». – Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas. – Ivano-Frankivsk, 2023.

The work examines the public policy in the field of prevention and counteraction of corruption in Ukraine, in particular, the essence, types and forms of corruption; the main methods and measures of prevention and counteraction of corruption are substantiated.

The organizational and legal foundations of the public policy of preventing and countering corruption, as well as the peculiarities of the functioning of modern anti-corruption institutions in Ukraine, are analyzed. The important role of the state and civil society in the field of preventing and countering corruption has been clarified.

Contemporary problems of the development of anti-corruption policy are considered and ways of improving the mechanisms of corruption prevention in Ukraine are proposed. The prospects of adaptation of international standards and foreign practice of preventing and countering corruption in Ukraine are determined.

Key words: corruption, anti-corruption policy, prevention of corruption, public administration, civil society.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ.....	9
1.1 Сутність, види та форми прояву корупції.....	9
1.2 Основні методи та заходи запобігання та протидії корупції.....	14
РОЗДІЛ 2 ШЛЯХИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ.....	20
2.1 Організаційно-правові засади державної політики запобігання корупції та розвиток сучасних антикорупційних інституцій.....	20
2.2 Роль держави та громадянського суспільства у сфері запобігання та протидії корупції.....	29
РОЗДІЛ 3 НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ.....	36
3.1 Сучасні проблеми розвитку антикорупційної політики та способи вдосконалення механізмів запобігання корупції в Україні.....	36
3.2 Міжнародні стандарти, зарубіжна практика запобігання і протидії корупції та напрями їх адаптації в Україні.....	44
ВИСНОВКИ.....	52
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	56

ВСТУП

Актуальність теми. Протягом існування нашої держави питання запобігання і протидії корупції постійно широко обговорювалися, до цього процесу залучалися науковці, фахівці, представники правоохоронних органів. Гостро системні явища корупції в Україні почали проявлятися на початку дев'яностих років минулого століття, що спонукало державу до вжиття певних дій у цьому напрямі шляхом ухвалення відповідних нормативно-правових актів. Особливо актуально питання боротьби з корупцією постало останніми роками, коли вона стала загрозою правам людини та громадянина, верховенству права й демократії, правопорядку й соціальній справедливості, стала перешкодою сталому економічному розвитку суспільства, а також знижує інвестиційну привабливість України для інвесторів, заважає розвитку бізнесу, руйнує довіру до судової системи та правоохоронної системи. Про це свідчить обговорення цієї проблематики на шпальтах різноманітних засобів масової інформації представниками різних професій, державними посадовцями, оскільки негативне ставлення суспільства до корупції стало одним із багатьох складників, що спонукають державу вживати різноманітних правових заходів щодо запобігання і протидії корупції в державі.

В умовах повномасштабної війни проблеми формування та реалізації державної політики запобігання корупції є одними з найактуальніших, оскільки масштаби поширення корупції становлять реальну загрозу національній безпеці та демократичному розвитку. Без перемоги над корупцією як системою суспільних відносин Україна ніколи не зможе забезпечити безпеку своїх громадян, мати високий рівень життя, побудувати ефективну економіку і правову демократичну державу, захистити свій суверенітет, стати конкурентоспроможною серед розвинутих країн світової спільноти.

Обґрунтування вибору теми дослідження. Боротьба з корупцією є предметом пильної уваги інститутів держав громадських організацій, засобів

масової інформації, пересічних громадян. Антикорупційну спрямованість мають судова, податкова, адміністративна реформи, що реалізуються в Україні. Водночас ухвалення значної кількості законодавчих актів і створення відповідних структур у сфері запобігання і протидії корупції в державі поки свідчать, що сьогодні ефективна державна політика України у сфері запобігання корупції ще не вироблена, що потребує подальших наукових пошуків.

Мета і завдання дослідження. *Метою магістерської роботи є аналіз наявних проблем державної політики запобігання та протидії корупції в Україні та розроблення науково-теоретичних положень і практичних рекомендацій її удосконалення в сучасних умовах.*

Для досягнення мети дослідження поставлено такі *завдання*:

1. Обґрунтувати основні поняття, методи та заходи державної політики запобігання та протидії корупції в Україні.
2. Проаналізувати організаційно-правові засади державної політики запобігання та протидії корупції, визначити повноваження спеціально уповноважених державних органів у сфері протидії корупції.
3. З'ясувати роль держави та громадянського суспільства у сфері запобігання та протидії корупції.
4. Дослідити сучасні проблеми розвитку антикорупційної політики та запропонувати способи вдосконалення механізмів запобігання і протидії корупції в Україні.
5. Охарактеризувати міжнародні стандарти, зарубіжну практику запобігання і протидії корупції та напрями їх адаптації в Україні.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, що виникають у процесі формування та реалізації державної політики запобігання і протидії корупції в Україні.

Предмет дослідження – державна політика запобігання та протидії корупції в Україні.

Методи дослідження. Теоретичну основу дослідження становлять наукові праці та методологічні розробки провідних вітчизняних учених з проблем

удосконалення механізмів формування та реалізації державної політики запобігання та протидії корупції в Україні.

У процесі дослідження використано сукупність загальних і спеціальних методів і підходів, які відповідають меті, а саме:

- історичний – для дослідження генези й еволюції наукових поглядів на причини виникнення корупції в системі суспільних відносин;
- індукція, дедукція, порівняння і систематизації – при систематизації передумов виникнення корупції;
- за допомогою логікосемантичного методу та методу сходження від абстрактного до конкретного поглиблено понятійний апарат, надано характеристику сутності понять «корупція» та «антикорупційна політика»;
- завдяки методам структурно-логічного та системно-функціонального аналізу з'ясовано причини виникнення корупції в Україні, проаналізовано нормативно-правову базу формування та реалізації антикорупційної політики в Україні й відповідного міжнародного досвіду;
- проблемний та причинно-наслідковий методи – при визначенні комплексу проблем функціонування суб'єктного складу антикорупційної політики держави;
- моделювання та узагальнення використовувались при побудові економіко-математичної моделі, що описує тенденції поширення корупції;
- методи кореляційного аналізу – з метою пошуку залежності впливу корупції на соціально-економічний розвиток країни;
- рекомендаційний та програмно-цільовий методи – при виробленні пропозицій щодо підвищення ефективності регіональної антикорупційної стратегії.

Новизна отриманих результатів полягає в тому, що здійснено спробу системного дослідження правових засобів протидії корупції в сучасній Україні у межах антикорупційної політики.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що в сукупності вони становлять науково-методологічну основу для практичного

вдосконалення механізмів формування та реалізації державної політики запобігання корупції в Україні з урахуванням специфіки проявів і масштабів впливу корупції на соціально економічний розвиток суспільства та держави.

Структура та обсяг роботи. Логіка проведеного дослідження зумовила наступну структуру роботи: вступ, три розділи (шість підрозділів), висновки, загальний обсяг яких складає 51 сторінку. Список використаних джерел містить 47 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

1.1 Сутність, види та форми прояву корупції

В реаліях сьогодення корупція постає як негативне соціальне явище, джерело економічних, політичних і соціальних ризиків для української державності. Насамперед, руйнівна дія корупції проявляється в падінні престижу й авторитету влади на всіх рівнях, знищенні моральних основ суспільства, зрощуванні корумпованої частини публічних службовців з тіншовими кримінальними колами¹. Усе це в цілому негативно впливає на правосвідомість громадян, ефективність системи національної безпеки, державного управління, функціонування економіки країни. Корупційні дії у певних випадках ставлять під загрозу реалізацію прав, свобод та законних інтересів громадян, дестабілізують суспільний лад у державі, систему правопорядку. Стає очевидним, що станом на теперішній час корупція визначає долю влади, економічних процесів, держави та суспільства.

В умовах стрімких суспільно-політичних перетворень дієва реалізація державної антикорупційної політики набуває першочергового значення, оскільки боротьба з корупцією активно впливає на суспільне життя і значною мірою формує певний вектор подальшого розвитку держави².

Для дослідження проблем корупції необхідно визначити сутність цього явища та його обов'язкові складові елементи. Адже від правильного розуміння сутності корупції залежить формування стратегії і тактики антикорупційної діяльності, постановка її цілей, визначення сил і засобів протидії.

¹ Побережний В. В. Сутність та причини корупції в системі органів державної влади. Державне управління: теорія та практика. 2010. № 2. С. 1.

² Новак А. М. Феномен корупції в системі публічного управління: сучасний зміст та методологічні засади дослідження. Публічне адміністрування: теорія та практика. 2018. вип. 1(19). С. 8–9.

Вагомий вплив історичної та національної специфіки зумовлює різне розуміння корупції як явища та її трактування в законах і нормативних актах. Термін «корупція» походить від латинського «*corruptio*», що тлумачиться як «підкуп, продажність громадських та політичних діячів, посадових осіб». Варто зауважити, що перша згадка про корупцію в системі державної служби знайшла своє відображення в найдавнішій з відомих на сьогодні пам'яток державності – архівах Стародавнього Вавилону (датується другою половиною XXIV століття до нашої ери). В епоху шумерів та семітів цар Лагашу (стародавнього міста-держави в Шумері на території сучасного Іраку) Урукагіна реформував державне управління з метою припинення зловживань своїх чиновників і суддів, а також зменшення вимагання незаконних винагород у служителів храмів з боку царської адміністрації, зменшення і впорядкування плати за обряди³.

У римському праві визначення «*corrumpere*» трактувалося як ушкоджувати, ламати, руйнувати, підкуповувати та означало протиправні дії у судовій практиці, зокрема, перешкоджання нормальному ходу судового процесу або процесу управління справами суспільства⁴.

Незважаючи на тривалість існування корупції як явища та надзвичайну її популярність у сучасних умовах, сформулювати універсальне визначення цього поняття непросто. У вітчизняній юридичній літературі відсутній єдиний підхід до визначення поняття «корупція»⁵. Причиною цього є те, що корупція є багатоаспектним явищем, проявляється в різних формах у різних сферах суспільних відносин.

Ю. А. Комісарчук та В. І. Франчук зазначають, що найбільш поширеним визначенням корупції є використання державної влади в корисних цілях. На їхню

³ Возний А. А. Реальні причини топ-корупції в Україні та нереальні способи протидії їй. Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі [Текст] : матеріали IV Міжнар. наук.- практ. конф. (Київ, 12 груд. 2019 р.) : у 2 ч. / ред. кол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. Ч. 1. С. 10. URL: <https://www.naiu.kiev.ua/pravova-prosvita/osnoviantikorupciijnogo-zakonodavstva-ukrayini/naukovi-statti-ta-tezi-z-antikorupciynoyi-tematiki/materiali-ivmizhnarodnoyi-naukovo-praktichnoyi-konferenciyi.pdf>.

⁴ Сташис В. Проблеми боротьби з організованою злочинністю і корупцією в Україні. Вісник Академії правових наук України. Харків, 2001. Вип. 2. С. 165.

⁵ Трепак В. М. Особливості дефініції поняття «Корупція». Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. 2015. № 4 (97). С. 183.

думку корупція – це використання службового становища посадовими особами для надання за винагороду різного роду матеріальних благ, пільг, послуг або інших переваг⁶.

У свою чергу авторський колектив дослідників – В. О. Криволапчук, М. Т. Бондарчук, С. М. Злерко, О. В. Шаповалов, Л. Г. Коваль – розглядають корупцію, як розгалужену систему злочинних відносин, яка вражає не тільки державні структури, кредитно-фінансову зовнішньоекономічну систему, підприємницьку діяльність, а й усі ланки влади, ставить під загрозу конституційні права і свободи громадян, їхню безпеку та національні інтереси держави. Науковці вважають, що протидія корупції у правоохоронній системі є одним з найголовніших аспектів боротьби із цим явищем⁷.

Натомість Є. В. Невмержицький сформулював визначення корупції як політичного процесу та визначає її як соціально-політичне явище. На думку вченого, зміст «корупції» зумовлений політичними, економічними і психологічними чинниками, системою негативних поглядів, переконань, установок і діянь окремих громадян, посадових осіб владних інститутів, державних, громадських та приватних організацій, політичних партій, спрямованих на задоволення особистих корисливих, групових або корпоративних інтересів шляхом підкупу, зловживання владою, хабарництва, надання пільг та переваг усупереч суспільним відносинам⁸.

Заслуговує на увагу також визначення корупції, сформульоване О.В.Терещуком, відповідно до якого корупція включає у себе протизаконні діяння посадових осіб, спрямовані на особисте збагачення, а також, як стійкий зв'язок представників владно-управлінських структур зі злочинним середовищем і сприяння йому у проведенні протиправної діяльності за рахунок використання наданих їм державою повноважень⁹. Слід вказати, що автор

⁶ Комісарчук Ю. А., Франчук В. І. Корупція: теоретико-методологічні засади дослідження. Львів, 2011. С. 7.

⁷ Соціально-психологічні аспекти виявлення і попередження корупції та інших правопорушень серед працівників міліції: монографія / за заг. ред. В. О. Криволапчук. Вінниця : ВНТУ, 2009. С. 25.

⁸ Невмержицький Є. В. Корупція в Україні: причини, наслідки, механізми протидії : монографія / Є. В. Невмержицький; Акад. прокуратури України. Київ: КНТ, 2008. С. 128.

⁹ Терещук О. В. Адміністративна відповідальність за корупційні правопорушення. Одеса, 2000. С. 14.

звертає увагу на те, що найбільшу небезпеку для держави становить корупція у другому аспекті, оскільки поширюється стійка тенденція криміналізації владно-управлінської сфери.

На законодавчому рівні визначення поняття «корупція» наведене в статті 1 Закону України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року. Відповідно до положень цього Закону поняття корупція тлумачиться, як використання особою, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей¹⁰.

Варто зауважити, що в науковій літературі досить широко і різнобічно представлені різні варіації класифікації корупції. Це пов'язано в першу чергу з важкістю вибору універсальних критеріїв класифікації і різноманіттям форм прояву корупції.

Найбільш поширеною і функціональною є класифікація за рівнем організації та розповсюдження корупційних відносин. Вчені А. О. Мухатаєв та В. М. Гарашук виокремлюють чотири основні види (рівні) корупції¹¹:

1. «Високорівнева» (або «елітарна», «можновладна») корупція характерна для вищих ешелонів влади (вищі органи влади, центральні органи виконавчої влади, центральні апарати правоохоронних органів та судової гілки влади) Очевидно, що першочергово на цьому рівні розробляються корупційні схеми, створюються корупційні мережі.

2. Корупція в середніх ешелонах влади (обласного рівня). Майже схожа з «можновладною корупцією». Однак, у зв'язку з меншим рівнем повноважень

¹⁰ Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1700-VII. Відомості Верховної Ради України. 2014. № 49. Ст. 2056. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>

¹¹ Гарашук В. М., Мухатаєв А. О. Актуальні проблеми боротьби з корупцією в Україні : монографія. Харків:Право, 2010. С. 75–77.

відрізняється меншими можливостями службовцями обласного рівня використовувати державну власність у своїх особистих цілях. Тут менші фінансові потоки, менша кількість великих об'єктів державної власності, обмежені й владні повноваження чиновництва.

3. Корупція «низова» (дрібного чиновництва), охоплює клас державних службовців, які безпосередньо проводять роботу з підготовки управлінських рішень, висновків, готують або видають відповідні дозволи, інші документи, здійснюють контрольні дії, розслідування справ, безпосередньо притягають до правової відповідальності (рівень районів, міст, районів у містах). Безпосереднім об'єктом корупції у даному випадку є задоволення «поточних» потреб громадянина владно-політичного характеру (отримання довідки, фінансової допомоги, отримання дозвільних документів, здійснення реєстраційного обліку тощо).

4. Корупція «від злиднів». Ймовірно один з безпечних видів корупції. Поодинокі корупційні дії здійснюються дрібним чиновництвом не на постійній основі, а у випадках коли вже склалося «зовсім скрутне матеріальне становище». Відносна безпечність даного виду корупції полягає у тому, що корупційні дії вчиняються посадовими особами, які люблять свою державу, поважають свій народ і мають достатньо високий моральний рівень.

Корупцію породжує велика кількість дозвільних процедур, заборон відсутність механізму і правових підстав захисту інтересів громадян, залучених до діяльності органів державної влади. Ще одним важливим напрямком антикорупційних досліджень є вивчення та аналіз основних форм прояву корупції. Наразі існує чимало форм реалізації корупційних діянь.

Найбільш поширеними формами корупції вважаються:

1. Хабарництво розглядається як сплата грошових коштів у фіксованому розмірі, певного відсотка від контракту або будь - якої іншої послуги, за виконання якої сплачуються кошти.

2. Шахрайство виражається у діях з використанням наданих службових повноважень, які націлені на обман або введення в оману приватної або юридичної особи з метою особистої вигоди або вигоди третьої сторони.

3. Розкрадання висвітлюється як неналежне використання будь-якого майна, що належить державі, компанії або установі, в яких держава має майнову частку, здійснене особою з використанням посадового становища, керуючись корисливими мотивами та маючи на меті одержання особистої вигоди чи діючи в інтересах третьої особи.

4. Розтрата, за умов такої ситуації посадовець використовує ресурси державної установи систематично для того, щоб забезпечити та розширити власні приватні бізнес-інтереси.

5. Здійснення безпосередньо або через посередників чи підставних осіб підприємницької діяльності з використанням влади чи службових повноважень, а також пов'язаних з ними можливостей.

6. Вимагання – примушування приватної або юридичної особи сплатити гроші або надати інші цінності в обмін на певні дії або бездіяльність.

7. Невжиття своєчасних заходів щодо запобігання та протидії корупції, приховування корупційних проявів окремих службових осіб.

8. Наразі найрозповсюдженішою сучасною формою корупції вважається – непотизм («кумівство»), що охоплює сприяння посадовою особою наближеним до неї особам, друзям, родичам щодо отримання привілеїв у сфері працевлаштування, пільг, послуг, нематеріальних активів.

9. Використання інформації, одержаної під час виконання службових обов'язків, у корисливих чи інших особистих цілях, необґрунтована відмова у наданні відповідної інформації громадянину, або несвоєчасне її надання на запит, або надання недостовірної чи неповної службової інформації.

Таким чином, корупція як соціальне явище має давнє коріння та різноманіття своїх видів і форм прояву. Вибір тих чи інших методів і заходів запобігання та протидії корупції має це враховувати.

1.2 Основні методи та заходи запобігання та протидії корупції

Відсутність дієвих важелів боротьби з корупцією, поширення корупціогенних ризиків майже на всі сфери суспільного життя, лояльне ставлення частини громадян до вказаного явища призвели до того, що корупційна діяльність на всіх рівнях влади обмежує проведення реформ, визначених керівництвом держави як пріоритет розвитку.

Ведучим фактором Революції Гідності, яка відбулась в Україні в 2013-2014 роках, було повстання проти тотальної корупції у верхівках влади, яка, власне, й перекреслювала усі надії українського народу на вступ до Європейського Союзу. Адже як відомо – «корумпована держава» є протилежністю розвиненій європейській країні¹². Проте, й після перемоги революції, шість роки по тому, теперішній рівень корупції в Україні більшістю експертів визнається як критичний.

Проте необхідно зазначити, що на шляху до реалізації протидії корупції в Україні вже зроблено чимало кроків: прийнято нове антикорупційне законодавство; ведеться постійний діалог Української держави зі світовою спільнотою щодо вироблення ефективних механізмів протидії та подолання корупції; здійснюються наукові дослідження з питань запобігання корупції та боротьби з нею; формується публіцистика антикорупційного характеру¹³. Незважаючи на це, корупція продовжує залишатися однією із вагомих проблем українського суспільства. Досвід боротьби з корупцією – як вітчизняний, так і міжнародний свідчить, що ліквідувати корупцію повністю як соціально неприйнятний елемент в рамках теперішніх обставин практично неможливо. Однак можливим є зменшення рівня та локалізація корупції в суспільстві, обмеження її негативного впливу на соціально-економічні, політичні процеси.

Дієва антикорупційна політика має базуватися на поєднанні таких методів протидії корупції як:

¹² Соловійов В. Корупція в державному управлінні як феномен глобалізованого світу. Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. 2012. Вип. 4. С. 30.

¹³ Молдова Е. С. Напрями запобігання та протидії корупції на державній службі: морально-ідеологічний аспект. URL: <http://academy.gov.ua/ej/ej12/txts/10mesmia.pdf>.

1. Метод суспільного усвідомлення, зміст якого полягає у: загальному аналізі процесів поширення проявів корупції, виробленні способів ліквідації умов та причин, які сприяють розвитку даного явища, та вдосконаленні антикорупційної стратегії; безперешкодному доступі до інформації і незалежних засобів масової інформації (ЗМІ).

2. Метод попередження сутність якого реалізується шляхом: забезпечення прозорості при прийнятті рішень на законодавчому та правозастосовному рівнях, в процесі приватизації об'єктів державної власності; удосконалення правового поля з питань боротьби з корупцією відповідно до міжнародних стандартів; активного залучення інститутів громадянського суспільства до діяльності щодо запобігання корупції; мінімізації втручання держави в справи ринку, бізнесу та суспільства, вирішення існуючих економічних проблем виключно ринковими методами; забезпечення контролю у сфері відомчої кадрової політики органів державної влади; проведення громадської експертизи нормативно-правових та державно-управлінських актів; прийняття кодексів етики для чиновників, підприємців; зниження адміністративних бар'єрів.

3. Метод невідворотного покарання, котрий передбачає: підвищення професіоналізму та ефективності розкриття корупційних злочинів силовими структурами; створення системи ефективною протидії корупції, що тягне неминучу відповідальність осіб, винних у вчиненні протиправних корупційних діянь, з настанням негативних соціальних та службових наслідків для правопорушників; формування сильної і незалежної системи правосуддя.

Характеризуючи методи реформування системи державної служби, серед напрямів необхідно виділити такі стратегічні позиції: практичне втілення в життя положень антикорупційного законодавства, забезпечення функціональної кадрової політики; посилення впливу громадянського суспільства на вироблення управлінських рішень.

Відкритість влади, прозорість та зрозумілість для населення державних рішень, безперервний розвиток громадянського суспільства – найважливіші важелі подолання корупції.

Методи та заходи протидії корупції в обов'язковому порядку мають ґрунтуватися на принципах верховенства права; законності; комплексності; об'єктивності; практичної спрямованості та радикальності заходів; економічної доцільності; оптимальності та ефективності¹⁴. Відтак, основна мета державної політики у сфері протидії корупції полягає у виявленні та подоланні її соціальних передумов і наслідків, викритті корупційних діянь, обов'язковій відповідальності винних у їх вчиненні.

У контексті розробки механізмів протидії корупції вагоме значення має впровадження заходів антикорупційного спрямування.

Цікавою видається в даному питанні позиція О. Сінчук, яка окремо виділяє і заходи запобігання корупції, і заходи протидії цьому явищу. Дослідницею визначається, що сфера запобігання корупції – це система регулятивних правовідносин, які спрямовані на попередження корупційних проявів у державі шляхом удосконалення правових норм, правових механізмів та заходів державного впливу, спрямованих на запобігання корупції як явища на різних рівнях¹⁵. Проте, на її думку, сфера боротьби з корупцією – це система правоохоронних, переважно кримінально-правових та адміністративно-правових заходів, спрямованих на притягнення до відповідальності осіб, винних у вчиненні корупційних діянь, що мають на меті покарання, превенцію протиправних дій і виховання населення у дусі поваги до закону, створення в державі атмосфери нетерпимості та непримиренності до проявів корупції¹⁶.

Ефективними заходами запобігання та протидії корупції є:

¹⁴ Задорожний С. А. Механізми запобігання і протидії корупції в органах місцевої влади : дис. канд. держ. упр. : 25.00.02. Київ, 2016. С. 47.

¹⁵ Сінчук О. Конвенція ООН проти корупції: правовий базис запобігання та протидії корупції в Україні. Юстиніан: юридичний журнал. 2009. № 11. С. 15.

¹⁶ Сінчук О. Конвенція ООН проти корупції: правовий базис запобігання та протидії корупції в Україні. Юстиніан: юридичний журнал. 2009. № 11. С. 17.

1. Подолання існуючих суперечностей у чинному антикорупційному законодавстві та розробка на законодавчому рівні Національних стратегії та Плану щодо боротьби з корупцією, а саме: забезпечити належний рівень підготовки нормативно-правових актів антикорупційного характеру шляхом імплементації до законодавства України нормативно-правових актів ЄС та найкращих закордонних практик, виявлення та усунення суперечностей чинного законодавства; розробити державну Стратегію боротьби з корупцією, в якій необхідно не тільки декларувати необхідність вживання різних заходів до корумпованих чиновників, але й представити правові, економічні, організаційні й соціальні механізми мінімізації корупції в органах публічної влади, а також профілактики корупційних дій державних службовців.

2. Продовження реформування державних інститутів та політичної системи у напрямі утвердження демократії та європейських цінностей, тобто необхідно: розмежувати функції та повноваження органів публічної адміністрації, здійснити оптимізацію чисельності державних структур та запровадити правовий інститут ротації кадрів державної служби на окремих посадах; створити незалежний та прозорий механізм відбору, призначення та просування по службі державних чиновників.

3. Проведення дієвої реалізації судової реформи. Досягнення цього заходу можливе шляхом: забезпечення доступного та справедливого судочинства, прозорості в діяльності судів, оптимізації системи судів загальної юрисдикції; розробки механізмів та чітких критеріїв притягнення суддів до всіх видів відповідальності; практичної реалізації принципу незалежності судової влади.

4. Реформування інститутів правоохоронного сектору з метою забезпечення їхньої готовності до виконання завдань протидії корупції. Задля цього слід сприяти: визначенню оптимальної структури та штатної чисельності правоохоронних органів, виходячи з нагальних потреб національної антикорупційної політики та економічних можливостей держави; підвищенню рівня професіоналізму та відповідальності в усіх ланках силових структур;

забезпеченню дієвого громадянського контролю за діяльністю правоохоронних органів.

5. Здійснення громадського моніторингу діяльності органів влади, який передбачає: організований соціальний контроль з боку громадянського суспільства за всією системою державного адміністрування і забезпечення можливості порушення в цих рамках кримінального переслідування правопорушників; забезпечення для громадян доступу до інформації про факти корупції.

6. Запровадження антикорупційної освіти та інформованості населення шляхом: проведення інформаційних заходів з систематизації знань щодо феномену корупції; поширення зарубіжного досвіду запобігання корупції з метою підвищення спроможності громадянського суспільства протидіяти поширенню корупції.

7. Відокремлення влади від бізнесу. При здійсненні цього заходу мають бути створенні умови для виведення у легальне користування основної маси активів, задіяних у тіньовій економіці. В обов'язковому порядку необхідно обмежити тіньовий сектор економіки, сформувати соціально відповідальне підприємницьке середовище.

8. Проведення координаційних дій з міжнародними антикорупційними організаціями, в тому числі забезпечення співпраці України з Групою держав Ради Європи проти корупції (ГРЕКО), зміцнення міжнародного авторитету держави як послідовного й активного борця з корупцією.

Отже, подолання корупції в органах публічної влади в Україні – довготривалий процес, який вимагає численні зусилля з боку посадових осіб та ініціативності суспільства, тривалих соціальних, економічних, політичних та правових перетворень. Подальші дії повинні бути спрямовані на забезпечення відкритості та прозорості діяльності державних органів, формування активної громадської позиції та підвищення правової культури громадян, розроблення та реалізацію антикорупційних програм.

РОЗДІЛ 2

ШЛЯХИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ

2.1 Організаційно-правові засади державної політики запобігання корупції та розвиток сучасних антикорупційних інституцій

Євроінтеграційні процеси та глобалізація нашої держави, підвищення рівня правової свідомості громадян України, прагнення народу до встановлення прозорості у взаємовідносинах держави і суспільства, зумовлюють удосконалення правових стандартів для забезпечення добробуту населення та його економічного розвитку.

Варто підкреслити, що одним із важливих аспектів сучасної державної правової політики в Україні є реформування системи запобігання і протидії корупції. Результативна боротьба та дії спрямовані на викорінення корупції на всіх рівнях публічної влади неможлива без удосконалення антикорупційного законодавства, приведення національної нормативно-правової бази у повну відповідність до міжнародних норм та стандартів.

Наразі в Україні вже існує досить велика кількість нормативно-правових актів, в яких сформульовані положення, які спрямовані на протидію корупції та координацію роботи щодо запобігання корупційним проявам.

Такими основними нормативно-правовими актами, в яких зосереджено спеціальні антикорупційні засади є: Закон України «Про запобігання корупції»; Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України»; Закон України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів»; Закон України «Про Державне бюро розслідувань».

Окрім попередньо зазначених законів, до переліку нормативно-правової бази антикорупційного характеру відносяться такі правові акти як: Конституція України, Кримінальний кодекс України, Кодекс України про адміністративні правопорушення, Закон України «Про очищення влади», Закон України «Про

державну службу», Закон України «Про ратифікацію Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції», Закон України «Про ратифікацію Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією», Указ Президента України «Про першочергові заходи щодо детінізації економіки та протидії корупції», Указ Президента України «Про систему заходів щодо усунення причин та умов, які сприяють злочинним проявам і корупції», Указ Президента України «Про Національну програму боротьби з корупцією» та інші.

Важливим елементом системи нормативно-правових актів є спеціальний антикорупційний закон та спеціалізований антикорупційний орган, який здійснює вироблення політики, координацію та моніторинг її реалізації, а також контроль за дотриманням антикорупційного законодавства.

Варто зауважити, що основним законодавчим актом, що регулює питання запобігання і протидії корупції, є Закон України «Про запобігання корупції» № 1700-VII, який був прийнятий 14.10.2014. Цей законодавчий акт був прийнятий з метою комплексного реформування системи запобігання корупції у відповідності до міжнародних стандартів та успішних практик іноземних держав.

Новоприйнятий Закон України «Про запобігання корупції» встановлює правові та організаційні засади функціонування системи запобігання корупції в Україні, визначає зміст та порядок застосування превентивних антикорупційних механізмів, правила щодо усунення наслідків корупційних правопорушень.

Необхідно звернути увагу, що новий Закон України «Про запобігання корупції» встановив обмеження щодо використання особами службових повноважень чи свого становища (ст. 22), щодо одержання подарунків (ст. 23), щодо спільної роботи близьких осіб (ст. 27).

Закон України чітко визначив зміст неправомірної вигоди, зокрема це грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, будь-які інші вигоди нематеріального чи негрошового характеру, які обіцяють, пропонують, надають або одержують без законних на те підстав¹⁷.

¹⁷ Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1700-VII. Відомості Верховної Ради України. 2014. № 49. Ст. 2056. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>.

Практичним правовим інструментом у формуванні організаційних заходів антикорупційного характеру є Закон України «Про очищення влади», який визначає методи очищення влади (люстрацію) шляхом обмеження права та заборони для певних визначених категорій осіб займати посади на державній публічній службі. Незважаючи на певні протиріччя цього законодавчого акту, вважаю, що втілення у життя його нормативних приписів є вагомим поштовхом в процесі здійснення антикорупційної діяльності. Адже, проведення люстрації є необхідним заходом для захисту демократії в Україні, особливо в сучасних умовах державотворення¹⁸.

Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України» (від 14 жовтня 2014 року № 1698-VII) є правовим підґрунтям для формування самостійного органу, який здійснює оперативно-розшукову діяльність і досудове розслідування в кримінальних корупційних правопорушеннях. Цей нормативно-правовий акт визначає правові основи організації та діяльності даного антикорупційного органу. В ньому прописані положення про статус Національного антикорупційного бюро України, визначено його структуру і чисельність, статус і повноваження працівників, їхні права, обов'язки та відповідальність за проступки. Відповідно до Закону головною функцією Бюро є активна протидія корупційним правопорушенням, які вчинені високопосадовцями та становлять загрозу національній безпеці України¹⁹.

Закон України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів» № 772-VIII був прийнятий 10.11.2015 року, набрав чинності 11.12.2015 року і був введений в дію 11.06.2016 року.

В даному Законі зафіксовані визначення поняття активів, їх виявлення, розшук та управління активами. Розкривається поняття та правовий статус Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління

¹⁸ Про очищення влади: Закон України від 16 верес. 2014 р. № 1682-VII. Відомості Верховної Ради (ВВР). 2014. № 44. Ст. 2041. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1682-18#Text>.

¹⁹ Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1698-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18#Text>.

активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, його функції і повноваження. Окремо в Законі висвітлюється інформація про Єдиний державний реєстр активів, на які накладено арешт у кримінальному провадженні та роботу з ним²⁰.

Також, важливе місце серед нормативно-правової бази побудованої з метою протидії корупції займає Закон України «Про Державне бюро розслідувань» № 794-VIII. Він був прийнятий 12.11.2015 року та набрав чинності 01.03.2016 року. Суть цього Закону полягає в тому, що він визначає правові основи організації та діяльності Державного бюро розслідувань. В Законі чітко розписана структура і чисельність Державного бюро розслідувань, обов'язки працівників, їхній статус, соціальний і правовий захист²¹.

Варто підкреслити, що однією з найбільш вагомих подій в історії сучасних міжнародно-правових відносин у сфері запобігання та протидії корупції є підписання Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31 жовтня 2003 року та ратифіковано із заявами Законом № 251-V (251-16) від 18.10.2006. Цей міжнародно-правовий акт спрямований на попередження та боротьбу з корупцією, як на міжнародному, так на загальнонаціональному рівнях. Конвенція містить норми, у яких визначено основні засади антикорупційної політики держав, а саме: створення органу або органів із запобігання та протидії корупції (ст. 6); оптимізація функціонування публічного й приватного секторів (ст. 7 та 12); запровадження кодексів поведінки державних посадових осіб (ст. 8); забезпечення доступу громадськості до процесів протидії корупції (ст. 13)²².

Одним із важливих нормативним актом є Закон України «Про засади державної антикорупційної політики на 2021-2025 роки» від 20.06.2022 № 2322-IX, який набрав чинності 10.07.2022 р. Метою цієї Антикорупційної стратегії є

²⁰ Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів: Закон України від 10.11.2015 № 772-VIII. Відомості Верховної Ради (ВВР). 2016. № 1. Ст. 2. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/772-19#Text>.

²¹ Про Державне бюро розслідувань: Закон України від 12.11.2015 № 794-VIII. Відомості Верховної Ради (ВВР). 2016. № 6. Ст. 55. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19#Text>.

²² Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31.10.2003. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2007, № 49. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16#Text

досягнення суттєвого прогресу в запобіганні та протидії корупції, а також забезпечення злагодженості та системності антикорупційної діяльності всіх органів державної влади та органів місцевого самоврядування²³.

З огляду на зазначене в даному аналізі законодавчих актів антикорупційного характеру, можна зробити висновок, що нормативно-правова база з питань запобігання та протидії корупції в Україні достатньо розвинута. В ній зосереджена велика кількість нормативно-правових актів, які містять в собі чітко прописані норми щодо здійснення антикорупційної діяльності. Окрім основного закону на підставі, якого формується антикорупційна політика держави (Закон України «Про запобігання корупції»), існують і такі правові акти, якими регулюється діяльність і функціонування спеціально створених державних інституцій, покликаних на боротьбу з численними проявами корупції. Поміж цим, вважаю, що подальша діяльність з реформування антикорупційного законодавства має спрямовуватися на встановлення практичного міжнародного співробітництва, яке сприятиме гармонізації вітчизняної правової системи з положеннями відповідного законодавства міжнародної спільноти.

З метою реалізації загальнодержавних антикорупційних стратегій, посилення контролю за виконанням антикорупційних програм, створюються і функціонують антикорупційні органи державної влади. Ініціаторами їх створення можуть бути: Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України.

Антикорупційна система – це сукупність різнорівневих інституцій, що об'єднані спільною метою боротьби з корупцією та реалізують її відповідно до власних функцій і повноважень. Разом утворюють масштабний антикорупційний механізм завдяки раціональному поділу обов'язків і завдань, співпраці й кооперації зусиль.

Аби система запобігання й протидії корупції в Україні функціонувала повноцінно, крім антикорупційних органів, працюють також державні – так звані залучені органи. Відмінність між двома категоріями полягає в спеціалізації. Так,

²³ Про засади державної антикорупційної політики на 2021-2025 роки. Закон України від 20.06.2022 № 2322-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2322-20#n144>

антикорупційні органи безпосередньо займаються формуванням і моніторингом антикорупційної політики, розслідуванням та розглядом корупційних справ, які стосуються високопосадовців та великих сум коштів, що потребує профільної експертизи та ресурсів. Залучені органи в межах своїх повноважень також можуть здійснювати низку антикорупційних заходів і підсилювати антикорупційну систему, що допомагає зробити антикорупційну діяльність більш масштабною та ефективною.

Систему антикорупційних органів України варто розглядати з точки їхнього функціоналу²⁴.

Рівень 1 – превентивна функція, яку здійснює Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК), яке є ключовим спеціалізованим антикорупційним центральним органом виконавчої влади України зі спеціальним статусом, який забезпечує формування та реалізацію державної антикорупційної політики, формує правила попередження корупції і підвищення прозорості публічного сектору. Національне агентство є колегіальним органом, до складу якого входить п'ять членів.

НАЗК працює за такими напрямками:

- аналізує ситуацію з корупцією в Україні та розробляє відповідну Антикорупційну стратегію та державну програму з її реалізації, а також координує виконання цих документів;
- виявляє корупційні норми у законодавстві та проектах актів;
- контролює дотриманням правил етичної поведінки, законодавства щодо запобігання конфлікту інтересів у діяльності публічних службовців;
- координує та надає методичну допомогу державним органам та органам місцевого самоврядування у виявленні та усуненні корупціогенних ризиків у їх діяльності, погоджує та контролює виконання антикорупційних програм у цих органах;

²⁴ Антикорупційна енциклопедія. Офіційний веб-сайт НАЗК. URL: <https://prosvita.nazk.gov.ua/encyclopedia/antykoryptsijna-systema-v-ukrayini>

- контролює та перевіряє декларації публічних службовців, проводить моніторинг способу їх життя;
- стежить за дотриманням обмежень щодо фінансування політичних партій, законним та цільовим використанням партіями виділених з державного бюджету коштів, своєчасністю подання партіями відповідних звітів та достовірністю включених до них відомостей, розподіляє виділені з державного бюджету кошти на фінансування статутної діяльності політичних партій;
- співпрацює з викривачами корупції, надає їм правовий та інший захист;
- адмініструє: Єдиний державний реєстр декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування; Єдиний державний реєстр осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення; Єдиний державний реєстр фінансових звітів політичних партій²⁵.

Залученими органами на даному рівні є:

1. Верховна Рада України (ВРУ) – єдиний законодавчий орган влади, який приймає Закон про Антикорупційну стратегію та проводить тематичні парламентські слухання, антикорупційну експертизу законопроектів (у Комітеті з питань антикорупційної політики).
2. Кабінет Міністрів України (КМУ) – вищий орган виконавчої влади, який затверджує Державну програму з виконання Антикорупційної стратегії.
3. Міністерство юстиції України (Мін'юст) – орган виконавчої влади, що здійснює антикорупційну експертизу нормативно-правових актів, крім проектів законів.

Рівень 2 – оперативна функція, головним завданням є розслідування корупційних правопорушень та злочинів.

Антикорупційними органами на даному рівні є Національне антикорупційне бюро України (НАБУ), Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП) та Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів (АРМА).

²⁵ Головна / Про НАЗК/Повноваження. Офіційний веб-сайт НАЗК. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/pro-nazk/>

НАБУ є центральним органом виконавчої влади із спеціальним статусом, на який покладається попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних та інших кримінальних правопорушень, віднесених до його підслідності, а також запобігання вчиненню нових.

Завданням НАБУ є протидія корупційним та іншим кримінальним правопорушенням, які вчинені вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та становлять загрозу національній безпеці, а також вжиття інших передбачених законом заходів щодо протидії корупції²⁰.

САП є самостійним структурним підрозділом Офісу Генерального прокурора (на правах Департаменту), підпорядкованим заступнику Генерального прокурора – керівнику Спеціалізованої антикорупційної прокуратури.

Основними завданнями та функціями САП є: здійснення нагляду за додержанням законів під час проведення оперативно-розшукової діяльності, досудового розслідування кримінальних правопорушень Національним антикорупційним бюро України; виконання вимог закону під час приймання, реєстрації, розгляду та вирішення заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення, своєчасне внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань; забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування Національним антикорупційним бюро України кримінальних правопорушень та оскарження незаконних судових рішень на стадії досудового розслідування і судового розгляду та інші²⁶.

АРМА є центральним органом виконавчої влади із спеціальним статусом, що забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері виявлення та розшуку активів, на які може бути накладено арешт у кримінальному провадженні чи у справі про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави, та/або з управління активами, на які накладено арешт у кримінальному провадженні чи у справі про визнання необґрунтованими активів

²⁶ Про затвердження Положення про Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру Офісу Генерального прокурора. НАКАЗ від 05.03.2020 № 125. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0125905-20#Text>

та їх стягнення в дохід держави або які конфісковано у кримінальному провадженні чи стягнуто за рішенням суду в дохід держави внаслідок визнання їх необґрунтованими.

Національне агентство виконує такі функції: проведення аналізу статистичних даних, результатів досліджень та іншої інформації про виявлення, розшук та управління активами; підготовка пропозицій щодо формування та реалізації державної політики у сфері виявлення, розшуку та управління активами, розроблення проектів нормативно-правових актів з цих питань; здійснення заходів з виявлення, розшуку, проведення оцінки активів за зверненням слідчого, детектива, прокурора, суду (слідчого судді); організація здійснення заходів, пов'язаних з проведенням оцінки, веденням обліку та управлінням активами та інші функції передбачені Законом²⁷.

Залученими органами на даному рівні є:

1. Національна поліція – орган виконавчої влади, який розслідує більшість злочинів, у тому числі корупційних, які не належать до компетенції НАБУ та ДБР та складає адміністративні протоколи про вчинення правопорушень, пов'язаних з корупцією.

2. Державне бюро розслідувань (ДБР) – правоохоронний орган, створення якого було передбачено Кримінальним процесуальним кодексом України, який розслідує окремі корупційні злочини, вчинені здебільшого правоохоронцями та організованими групами.

3. Служба безпеки України (СБУ) – орган спеціального призначення з правоохоронними функціями, що проводить оперативно-розшукову діяльність, у корупційних злочинах зокрема.

4. Органи прокуратури, які здійснюють процесуальне керівництво та підтримання обвинувачення в загальних судах у справах НП, ДБР, СБУ.

Рівень 3 – судова функція, головним завданням є притягнення до відповідальності.

²⁷ Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів: Закон України від 10.11.2015 № 772-VIII. Відомості Верховної Ради (ВВР). 2016. № 1. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/772-19#Text>.

Антикорупційним органом є Вищий антикорупційний суд (ВАКС) – постійно діючий вищий спеціалізований суд у системі судоустрою України.

Завданням Вищого антикорупційного суду є здійснення правосуддя відповідно до визначених законом засад та процедур судочинства з метою захисту особи, суспільства та держави від корупційних і пов’язаних із ними кримінальних правопорушень та судового контролю за досудовим розслідуванням цих кримінальних правопорушень, дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні, а також вирішення питання про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави у випадках, передбачених законом, у порядку цивільного судочинства, а також здійснення правосуддя у справах про застосування санкції²⁸.

Залученими органами на даному рівні є: загальні суди - місцеві, апеляційні, Верховний Суд, які здійснюють розгляд кримінальних проваджень про корупційні злочини, які розслідували НП, ДБР, СБУ; розглядають справи за адміністративними протоколами, складеними НАЗК та Нацполіцією; здійснюють розгляд справ про притягнення до цивільно-правової відповідальності за корупційні правопорушення.

Таким чином, в Україні створені належні організаційно-правові засади формування та реалізації державної політики запобігання корупції, завдяки чому в останнє десятиліття стало можливим створити систему сучасних антикорупційних інституцій, які здатні ефективно запобігати та протидіяти корупції.

2.2 Роль держави та громадянського суспільства у сфері запобігання та протидії корупції

Громадянське суспільство є важливим елементом розвитку і реалізації демократії, захисту прав та свобод людини, рушійною силою у боротьбі з корупцією. Громадянське суспільство є добровільним, відкритим,

²⁸ Про Вищий антикорупційний суд. Закон України від 07.06.2018 № 2447-VIII. Відомості Верховної Ради (ВВР). 2018, № 24, ст.212. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2447-19#Text>

самоорганізованим об'єднанням соціально активних громадян, які взаємодіють з державою, стимулюють її розбудову та поряд з цим, виступають запобіжниками відносно неефективного державного управління та корупції²⁹.

Сьогодні громадськість має цілу низку способів для участі у формуванні і реалізації державної антикорупційної політики: було створено консультативно-дорадчі органи, до складу яких увійшли представники громадськості; громадськість широко взаємодіє з іноземними донорами, які надають кошти на впровадження реформ і здатні певним чином тиснути на українську владу.

В межах національного законодавства України, правове регулювання участі громадськості у формуванні та реалізації державної антикорупційної політики здійснюється на трьох рівнях: 1) конституційному; 2) законодавчому; 3) підзаконному.

Численні закони України, прийняті в рамках антикорупційної політики, створили умови та визначили конкретні форми участі громадянського суспільства у заходах антикорупційного характеру. До таких законодавчих актів слід віднести Закони України: «Про запобігання корупції», «Про доступ до публічної інформації», «Про очищення влади», «Про Антикорупційну стратегію на 2018 - 2020 роки», «Про відновлення довіри до судової влади в Україні» від 08.04.2014 № 1188-VII, «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», «Про телебачення і радіомовлення», «Про звернення громадян», «Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації», «Про здійснення державних закупівель», «Про Суспільне телебачення і радіомовлення України» від 17.04.2014 № 1227-VII, «Про екологічну експертизу», «Про охорону навколишнього природного середовища» та інші.

Ці нормативно-правові акти спрямовані на забезпечення відкритості та прозорості органів публічної влади, поінформованості суспільства про їх

²⁹ Державна антикорупційна політика і запобігання та протидія корупції на публічній службі в органах державної влади і органах місцевого самоврядування: монографія / автор. кол.: В. В. Васинович, Т. Е. Василюк, В. Ф. Нестерович, Е. В. Рашук, А. В. Савченко, В. Л. Федоренко (кер.) та ін. ; за ред. проф. Ю. В. Ковбасюка і проф. В. Л. Федоренка. Київ : Видавництво Ліра-К, НАДУ, 2016. С. 51.

діяльність, а також можливості громадськості донести своє бачення з приводу того чи іншого питання формування та реалізації державної антикорупційної політики.

Статтею 21 Закону України «Про запобігання корупції» визначено форми участі громадськості у заходах із запобігання корупції. Так, громадські об'єднання, їх члени або уповноважені представники, а також окремі громадяни у діяльності щодо запобігання корупції мають право:

- повідомляти про виявлені факти вчинення корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, реальний, потенційний конфлікт інтересів спеціально уповноваженим суб'єктам у сфері протидії корупції, Національному агентству, керівництву чи іншим представникам органу, підприємства, установи чи організації, в яких були вчинені ці правопорушення або у працівників яких наявний конфлікт інтересів, а також громадськості;

- запитувати та одержувати від державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування в порядку, передбаченому Законом України "Про доступ до публічної інформації", інформацію про діяльність щодо запобігання корупції;

- проводити, замовляти проведення громадської антикорупційної експертизи нормативно-правових актів та проектів нормативно-правових актів, подавати за результатами експертизи пропозиції до відповідних органів, отримувати від відповідних органів інформацію про врахування поданих пропозицій;

- брати участь у парламентських слуханнях та інших заходах з питань запобігання корупції;

- вносити пропозиції суб'єктам права законодавчої ініціативи щодо вдосконалення законодавчого регулювання відносин, що виникають у сфері запобігання корупції;

- проводити, замовляти проведення досліджень, у тому числі наукових, соціологічних тощо, з питань запобігання корупції;

- проводити заходи щодо інформування населення з питань запобігання корупції;

– здійснювати громадський контроль за виконанням законів у сфері запобігання корупції з використанням при цьому таких форм контролю, які не суперечать законодавству;

– здійснювати інші незаборонені законом заходи запобігання корупції.

Громадському об'єднанню, фізичній, юридичній особі не може бути відмовлено в наданні доступу до інформації стосовно компетенції суб'єктів, які здійснюють заходи щодо запобігання корупції, а також стосовно основних напрямів їх діяльності¹⁸.

Більшість проблем у правовому регулюванні участі громадськості у формуванні та реалізації державної антикорупційної політики в Україні все ж таки полягають у площині практики правозастосування чинного законодавства у цій сфері суспільних відносин. На жаль, реальна участь громадянського суспільства у заходах протидії корупції відповідно до нормативних приписів сьогодні повною мірою не реалізується.

У зв'язку із цим, проаналізувавши законодавчі та підзаконні акти програмного характеру з питань розвитку в Україні громадського сектору, варто виокремити найбільш реально практичні форми участі представників громадянського суспільства в процесі реалізації антикорупційної політики:

1. Подання звернень громадян з питань формування та реалізації державної антикорупційної політики.

Основним законодавчим актом, який регламентує порядок надіслання звернень, є Закон України «Про звернення громадян», що забезпечує громадянам України можливість для участі в управлінні державними і громадськими справами, подання пропозицій щодо поліпшення роботи органів публічної влади, викриття недоліків в їхній діяльності.

Звернення громадян щодо формування та реалізації державної антикорупційної політики може бути висловлене в письмовій або усній формі у вигляді: пропозиції (зауваження); заяви (клопотання); скарги³⁰.

³⁰ Про звернення громадян: Закон України від 02 жовт. 1996 № 393/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 47. Ст. 256. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

2. Підготовка запитів та одержання від органів публічної влади інформації про їх діяльність щодо запобігання корупції.

Особливе значення має інформація, яка становить суспільний інтерес, це – відомості про використання публічних коштів, розпорядження державним або комунальним майном, особисті доходи, майно, видатки та зобов'язання фінансового характеру публічних службовців. Очевидно, що доступ до інформації є необхідним інструментом для проведення журналістських розслідувань, стимулювання громадянської активності в антикорупційній сфері.

Інформаційна система моніторингу реалізації державної антикорупційної політики забезпечує відкритий цілодобовий доступ через офіційний веб-сайт Національного агентства до наявної в Національного агентства інформації, яка, зокрема, включає:

- статистичні дані про результати роботи спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції, а також виконання заходів державної антикорупційної програми з виконання Антикорупційної стратегії відповідними виконавцями заходів;
- результати моніторингу й оцінки ефективності реалізації антикорупційних стратегій і виконання заходів державних антикорупційних програм;
- національні доповіді щодо ефективності реалізації державної антикорупційної політики;
- інформацію про результати виконання позапланових заходів щодо запобігання та протидії корупції, зокрема в рамках міжнародного співробітництва.

Доступ до цієї інформації надається шляхом можливості перегляду, копіювання та роздруковування інформації, а також у вигляді набору даних (електронного документа), організованого у форматі, що дозволяє його автоматизоване оброблення електронними засобами (машинозчитування) з метою повторного використання³¹.

³¹ Про засади державної антикорупційної політики на 2021-2025 роки. Закон України від 20.06.2022 2322-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2322-20#Text>

3. Участь громадськості у формуванні органів публічної влади. Участь громадськості у формуванні органів публічної влади здійснюється у двох формах: безпосередня участь – громадськість має право висувати власні кандидатури для участі у конкурсі на зайняття вакантної посади в органі публічної влади, представники громадськості входять до складу конкурсної комісії, яка займається відбором кандидатур на зайняття вакантної посади в органі публічної влади; опосередкована участь – громадськість має право бути лише присутньою під час здійснення відбору на зайняття вакантної посади в органі публічної влади, а також висвітлювати через ЗМІ цю процедуру.

4. Проведення консультацій з громадськістю у формі публічного громадського обговорення щодо проектів нормативно-правових актів з питань реалізації державної антикорупційної політики. Це має сприяти налагодженню системного діалогу органів виконавчої влади з громадськістю, підвищенню якості підготовки рішень з важливих питань державного і суспільного життя з урахуванням громадської думки, створенню умов для участі громадян у розробці проектів таких рішень.

5. Проведення громадської експертизи та контролю бюджетного процесу як на стадії його формування так і на стадії його виконання. Громадяни мають право контролювати рух бюджетних потоків. Це може здійснюватись шляхом проведення моніторингу виконання бюджетних програм, аналізу фактичних показників виконання бюджету за доходами та видатками, а також оцінки ефективності профінансованих бюджетних програм.

6. Проведення мирних зібрань громадян та консолідація громадян за допомогою створення громадських організацій антикорупційного спрямування.

Вагому роль у боротьбі з корупцією відіграють також неурядові громадські організації. В Україні на сьогодні вже існує прецедент ефективної участі громадських організацій у формуванні антикорупційної політики. Зокрема, найбільш впливовою громадською організацією антикорупційного спрямування вважається Transparency International Україна. Головною місією цієї організації є зниження рівня корупції в Україні шляхом сприяння прозорості, підзвітності та

добročесності публічної влади і громадянського суспільства³². Результатом діяльності ТІ Україна є запровадження електронних систем у сфері публічних закупівель та державних продажів (ProZorro та ProZorro.Продажі). Аналогічно організація долучилася до медичної реформи – передала державі електронну медичну систему eHealth.

Іншим яскравим прикладом розвитку громадських організацій антикорупційного напрямку є Центр протидії корупції. Головними напрямками її діяльності є виявлення корупційних схем під час закупівлі ліків; контроль за здійсненням державних закупівель; ініціювання розгляду закону про Національне антикорупційне бюро України; створення відкритого державного реєстру бенефіціарних власників юридичних осіб та відкриття доступу до реєстрів майна³³.

Варто також звернути увагу на роботу громадської організації «Стоп корупції», діяльність якої полягає в публічному тиску на органи влади за рахунок резонансних антикорупційних журналістських розслідувань та поширення інформації в ЗМІ. Паралельно активісти пильнують, аби виявлена інформація отримала відповідну оцінку правоохоронців.

Таким чином, чинне законодавство України передбачає чимало способів впливу громадянського суспільства на діяльність із запобігання і протидії корупції. Однак поряд з цим корумпований стан системи органів публічної влади позбавляє громадян реальних ефективних державно-управлінських механізмів участі у боротьбі з корупцією. Українська влада сама має бути зацікавлена у співробітництві з інститутами громадянського суспільства у сфері протидії поширенню корупції. В обов'язковому порядку органи державної влади повинні підтримувати громадську ініціативу шляхом створення сприятливих умов для її виникнення та реалізації.

³² Про нас. Офіційний інтернет-сайт організації Transparency International Ukraine. URL: <https://tiukraine.org/about/>.

³³ Про Центр протидії корупції. URL: <https://antac.org.ua/>.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

3.1 Сучасні проблеми розвитку антикорупційної політики та способи вдосконалення механізмів запобігання корупції в Україні

На підставі прийнятих антикорупційних законів у період 2014-2016 років в Україні було здійснено найбільш масштабне та системне реформування антикорупційного законодавства. Відповідно до проаналізованої законодавчої бази антикорупційної політики визначено, що в нашій державі створено достатні законодавчі передумови для розбудови дієвого державного механізму запобігання та протидії корупції. Проте наразі самі органи державної влади не демонструють рішучості до побудови стійкої та ефективної системи запобігання корупції. Носії політичної волі виявляються незацікавленими та неготовими здійснювати антикорупційні реформи на практиці. В цьому контексті можна зауважити, що положення прийнятих законів антикорупційного спрямування не виконуються або реалізуються лише частково. Про це свідчить факт складного формування складу новостворених інституцій боротьби з корупцією, зволікання з початком їх практичної роботи та труднощами, що виникають на шляху їх діяльності. У підсумку цього, очікувані від антикорупційної реформи зміни щодо зменшення корупційних проявів, мінімізації корупційних ризиків в діяльності представників владних структур та бізнесу, підвищення прозорості та підзвітності органів публічної влади перед суспільством в більшості випадків не знаходить свого реального втілення.

Станом на теперішній час, результат від проведеної антикорупційної політики значно нижчий за очікуваний, що демонструє наявність комплексу системних проблем.

Так, відсутність невідворотності покарання за вчинювані корупційні правопорушення в сукупності з надзвичайною бюрократизацією системи

державного управління, невідповідності матеріального забезпечення державних службовців реаліям життя, створюють всі умови для розвитку та існування корупції в нашій державі.

Однією з найбільш істотних проблем у подоланні корупції є відсутність політичної волі органів публічної влади в умовах реалізації антикорупційної політики. Ні законодавчі, ні адміністративні, ні будь-які інші заходи, що спрямовані на протидію корупції, не можуть бути ефективними, якщо немає політичної волі на всіх рівнях влади³⁴. Наразі прийняття нового антикорупційного законодавства, створення відповідних суб'єктів протидії корупції, проходить під тиском громадянського суспільства та авторитетних міжнародних інституцій на органи державної влади України. Саме формування у високопосадовців політичної волі на протидію корупції є визначальним у дієвості здійснюваних антикорупційних реформ.

Іншою проблемою подолання корупції є відсутність чіткої стратегії та як наслідок результативності роботи антикорупційних органів. За підрахунками фахових юристів, нині в Україні діють та заявлені права на формування й функціонування 26 державних структур, покликаних запобігати і протидіяти корупції³⁵. Існування в Україні великої кількості інституцій антикорупційного спрямування призводить до дублювання споріднених функцій органів державної влади, неузгодженості дій різних владних структур, непослідовності і суперечливості їх рішень. Перелік відомств і посад, які створено останнім часом задля боротьби з корупцією в Україні, поки що не дає конкретної відповіді на питання, хто ж реально керує цією боротьбою та хто, відповідальний за кінцевий результат.

В даному контексті, доцільно зауважити, що на відміну від України, успішна міжнародна практика свідчить про тяжіння до мінімізації кількості

³⁴ Михайленко Д. Г. Проблеми формування та реалізації політичної волі протидіяти корупції в Україні. Правовий вплив на неправомірну поведінку: актуальні грані : монографія / за ред. О. В. Козаченка, Є. Л. Стрельцова; МОН України, НУ «ОЮА», Каф.крим. права та ін. крим.-прав. дисциплін Миколаїв. ін-т. права, ПРЦ НАПрНУ, ГО «Всеукр. Асоціація крим. права». Миколаїв : Іліон, 2016. С. 212.

³⁵ Скулиш Є. Державне бюро розслідувань як спеціально уповноважений суб'єкт у сфері протидії корупції. Право України. 2015. № 12. С. 33.

органів, відповідальних за протидію корупції, при максимальному розширенні переліку притаманних їм функцій. Великою проблемою на шляху формування та функціонування нових органів є те, що високопосадовці, на яких поширюється сфера повноважень нових органів, хочуть зберегти свій вплив на ці процеси. В свою чергу громадяни на місцях не вірять в ефективність нових антикорупційних органів, оскільки всі справи блокуються на рівні судів і прокуратури³⁶. На даному етапі важливим є контрольна функція у здійсненні антикорупційної політики, яку поки що не реалізовано жодним органом держави, зокрема проведення на постійній основі оцінки стану справ з корупцією та моніторингу реалізації державної антикорупційної діяльності.

Ще однією проблемою на шляху протидії корупції є корумпований стан системи правосуддя, що позбавляє громадян ефективних державно-правових механізмів захисту своїх прав і свобод.

В ході проведення судової реформи судді стали більшою мірою орієнтуватися на інтереси і пріоритети тих, хто забезпечує їм високий рівень добробуту, а не на норми законодавчих актів³⁷. Тому і корупційний рівень в українських судах не знизився, а виріс. Надмірні гарантії незалежності суддів створюють додаткові ризики під час прийняття рішень, що доповнюється корумпованістю судової системи та впливом особистих зв'язків на кар'єрне просування суддів. Викликає занепокоєння й низький рівень викриття і притягнення до відповідальності суддів-корупціонерів у зв'язку із наявністю суддівської недоторканності.

Як наслідок, належним чином не забезпечується право особи на судовий захист, справедливий та своєчасний розгляд справи у суді. Корумпованість судової системи ставить під загрозу не лише реалізацію в Україні принципу верховенства права, законності, але й зважаючи на масштаби поширення корупції, є загрозою національній безпеці держави. Тому в обов'язковому

³⁶ Тарасенко Н. Боротьба з корупцією в Україні: успіхи, проблеми, перспективи. Україна: події, факти, коментарі. 2015. № 19. С. 37. URL: <http://nbuviar.gov.ua/images/ukraine/2015/ukr19.pdf>.

³⁷ Опак. К. М. До питання протидії корупції в судовій системі України. Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика) : наук.-практ. журн. Київ : Міжвідом. наук.-дослід. центр з проблеми боротьби з організ. злочинністю, 2013. № 3 (31). Спец. вип. С. 140.

порядку вимагає вжиття рішучих та виважених дій в процесі здійснення антикорупційних заходів.

До проблем сучасної антикорупційної діяльності відносять уникнення юридичної відповідальності та реального покарання за корупційні правопорушення.

Корупція настільки проникла в апарат держави, що до кримінальної відповідальності притягнути топ-корупціонера практично неможливо. У зв'язку із тим, що він на кошти, одержані корупційним шляхом може або просто відкупитися від корумпованих правоохоронців чи суддів, або ж в іншому випадку – забезпечити себе кваліфікованою юридичною допомогою захисників, які використовуючи системні прогалини у законодавстві та відповідні законодавчі перешкоди ефективного досудового розслідування, доб'ються якщо не закриття кримінального провадження, то принаймні винесення виправдувального вироку³⁸.

Як не дивно, але лояльне ставлення населення до корупційних проявів в життєдіяльності держави також є істотною проблемою протидії корупції.

Українці успадкували етику виживання, в основі якої лежить недовіра до держави та її органів, котрі вважаються відверто ворожими. У результаті ставлення багатьох українців до корупції доволі неоднозначне: з одного боку вони рішуче виступають проти неї, а з іншого – цілком толерантно ставляться до кумівства та інших способів захисту своїх інтересів. Багато хто також вважає за краще заплатити хабар, щоб вирішити якесь незначне питання, наприклад, ухилитися від сплати штрафу або отримати певний дозвіл. Тому як свідчать результати досліджень, проведених в Україні протягом останніх років, більше половини населення схильне до вчинення корупційних правопорушень у разі, якщо це може сприяти розв'язанню проблеми³⁹. Попри це, громадяни мають бути

³⁸ Возний А. А. Реальні причини топ-корупції в Україні та нереальні способи протидії їй. Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі [Текст] : матеріали IV Міжнар. наук.- практ. конф. (Київ, 12 груд. 2019 р.) : у 2 ч. / ред. кол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. Ч. 1. С. 46. URL: <https://www.naiou.kiev.ua/pravova-prosvita/osnoviantikorupcijnogo-zakonodavstva-ukrayini/naukovi-statti-ta-tezi-z-antikorupciynoyi-tematiki/materiali-ivmizhnarodnoyi-naukovo-praktichnoyi-konferenciyi.pdf>.

³⁹ Лаф Д., Дубровський В. Чи ефективні антикорупційні реформи в Україні? Королівський інститут міжнародних відносин. Лондон, 2018. С. 37. URL: <https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/publications/research/2019-03-05-AntiCorruptionUkrainian.pdf>.

свідомі того, що вони також несуть відповідальність за зменшення масштабів корупції. За умови ефективної роз'яснювальної роботи серед населення, українці зможуть змінити ставлення до такої практики як до неприйнятної корупційної і, таким чином, антикорупційний потенціал суспільства значно зросте.

Особлива увага в процесі реалізації антикорупційної політики зосереджена здебільшого на боротьбі з нею, натомість превентивні заходи запобігання цьому явищу залишаються недостатньо сформовані. Так, антикорупційна політика базується здебільшого на вжитті з боку держави репресивних заходів, а основні зусилля суб'єктів антикорупційної діяльності спрямовуються фактично на корупціонерів, тобто на ліквідацію наслідків уже скоєних злочинів. Держава намагається боротися з наслідками, а не причинами, створюючи різноманітні антикорупційні органи, запроваджуючи системи моніторингу та покарання за корупційні правопорушення. Акцент антикорупційної діяльності має бути зміщено від каральних заходів до заходів щодо усунення причин та умов, які спричиняють і зумовлюють корупцію, тобто до антикорупційної профілактики⁴⁰.

Таким чином, нині процес антикорупційних новацій виглядає нескінченним. Фактично антикорупційна реформа в Україні повноцінно проведена лише на папері. На жаль, попри показово високий рівень активності владних ініціатив в сфері антикорупційної політики, їх ефективність наразі залишається недостатньо помітною. Сьогодні, для національного й суспільного розвитку важливими є рішучі й ефективні дії держави по запобіганню і реальній протидії корупції в будь-яких конкретних проявах.

Наразі сучасні результати боротьби з корупцією в Україні, які забезпечуються за допомогою репресивних заходів, спричиняють лише загострення цього суспільно-небезпечного явища. Зі світового досвіду бачимо, що ефективні антикорупційні програми ґрунтуються на комплексному застосуванні примусових, запобіжних та просвітницьких процедур.

⁴⁰ Марченко В. Ю. Антикорупційна політика в Україні: поняття, зміст та етапи формування. Молодий вчений. 2018. № 11(63). С. 122. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2018/11/30.pdf>.

Враховуючи зазначене, заходи щодо вдосконалення державної антикорупційної політики в Україні слід спрямовувати на покращення вітчизняних антикорупційних законів та інституційної системи, а також сприяти поширенню антикорупційних практик у приватному секторі. Потрібна логічна й організована система установ, заходів та механізмів боротьби з корупцією на основі чіткого розподілу обов'язків між ними, концентрації, контролю та координування спільних зусиль.

Механізм запобігання та протидії корупції має бути спрямований на здійснення політичних, законодавчих, громадських й освітніх заходів. В цьому напрямку необхідно більше уваги приділяти питанням зміцнення правоохоронної системи, координації відомчих антикорупційних програм і дій на місцях, а також реалізації заходів міжнародного співробітництва щодо протидії корупції.

Водночас на сучасному етапі вкрай важливо реалізувати прийняте антикорупційне законодавство, визначити механізм його реалізації у діяльності спеціалізованих органів, а також виправити ті законодавчі недоліки, які були допущені.

Виходячи з вище наведеного, можна зробити висновок, що для антикорупційних змін в Україні необхідно:

- 1) Ухвалювати такі законодавчі акти, щоб можливість виникнення корупції при їх реалізації була б мінімальною, і контролювати неухильне виконання їхніх положень.

Закони антикорупційного спрямування мають містити чіткі та зрозумілі за конструкцією норми права, які закріплюють практично виконувані заходи антикорупційної політики. При цьому доцільно також імплементувати закон про прозоре фінансування політичних партій і реформувати законодавство про державну службу та службу в органах місцевого самоврядування.

- 2) Завершити адаптацію законодавства України до вимог Європейського Союзу.

3) Законодавчо закріпити необхідність проведення поліграфічного дослідження при проходженні конкурсу на посади державної служби, при просуванні по службі, що унеможливить зайняття відповідальної посади людиною, яка вже вчиняла або має схильність вчинити протиправні дії.

4) Забезпечити принцип незалежності в роботі антикорупційних органів та унеможливити їх політичне підпорядкування правлячій еліті.

В цьому напрямі необхідно налагодити ефективну роботу Національного агентства з питань запобігання корупції, Національного антикорупційного бюро, Спеціалізованої антикорупційної прокуратури та Вищого антикорупційного суду, провести чітке розмежування функцій між ними та зон відповідальності. Слід, насамперед, удосконалити діяльність Національного агентства з питань запобігання корупції щодо неухильного забезпечення перевірки е-декларацій високопосадовців та оперативного реагування на виявлені порушення.

5) Здійснити реформу судової системи, сформувати чесний і непідкупний судовий корпус, що буде діяти відповідно до принципу верховенства права та реалізовувати гарантії справедливого судочинства.

6) Навести порядок у сфері фінансової дисципліни. Необхідно і вкрай важливо закрити легальні й нелегальні шляхи витоку фінансового капіталу та тіньового переведення активів за межі України.

Задля цього Національному банку України необхідно посилити свій контроль, а Уряду слід денонсувати угоди про уникнення подвійного оподаткування в офшорних зонах, зокрема, з Кіпром. Окрім цього варто врегулювати діяльність фінансової розвідки (фінмоніторингу), спростити процедури податкової звітності, сплати податкових і неподаткових платежів.

7) Проводити систематичний моніторинг реалізації заходів антикорупційного спрямування. Актуальним є розроблення єдиної системи моніторингу, яка б сприяла своєчасному та постійному контролю за станом корупції в Україні, діяльністю органів державної влади у сфері протидії корупції з метою усунення негативних проявів поширення корупційних ризиків.

8) Запровадити використання інноваційних технологій при наданні адміністративних послуг для громадян. На нашу думку, це зумовить зменшення кількості особистих контактів громадян з державними чиновниками, підвищить об'єктивність та забезпечить прозорість прийняття рішень органами державної влади. В цьому напрямку необхідно прискорити процес впровадження електронного документообігу та електронного цифрового підпису на загальнодержавному та місцевому рівнях. Зокрема, доцільно запровадити використання електронної пошти для замовлення адміністративних послуг.

9) Забезпечити реальну прозорість та інформаційну відкритість влади.

10) Практично реалізовувати принцип невідворотного покарання для посадовців, що вчинили корупційний злочин, у тому числі за подання неправдивої інформації в декларації. Забезпечити систему суворих покарань для посадовців за корупційне правопорушення, з неможливістю подальшого зайняття посади у структурі державної служби.

11) Підвищити рівень доброчесності публічних службовців. Схвалити кодекс етичної поведінки державного службовця. Посадові особи повинні бути справжніми патріотами України і при здійсненні своїх повноважень мають керуватись принципом «спочатку думай про державу, а потім про себе».

12) Провести масштабну реформу державного управління, яка буде спрямована на оптимізацію структур державного апарату. Кількість державних службовців має бути приведена у відповідність до обсягу повноважень, які визначені для відповідного органу державної влади. Додатково слід ввести в практику ротацію державних службовців, періодичне переведення чиновника на нове місце роботи всередині відомства або на аналогічне місце в іншому відомстві. Це сприятиме розриву ймовірних корупційних зв'язків.

13) Розробити реальні механізми захисту викривачів корупції, оскільки інститут викривачів є важливим запобіжником для виникнення та поширення корупції у суспільстві.

14) Підтримувати діяльність громадських організацій антикорупційного спрямування з метою формування антикорупційної суспільної свідомості.

15) Забезпечити гарантії незалежності для засобів масової інформації. Адже останнім часом саме завдяки активній діяльності засобів масової інформації виявляються факти корупційних діянь представників влади, що становлять істотний суспільний резонанс.

16) Розвивати міжнародне співробітництво для вирішення проблем щодо протидії національній та транснаціональній корупції з урахуванням змін, що відбуваються на світовому рівні, враховуючи високий ступінь криміналізації зовнішньоекономічної діяльності в цілому.

Доцільно зауважити, що метою розслідування випадків корупції у державній службі має бути не тільки покарання учасників злочину, але й розшук і повернення державі незаконно привласнених активів.

Очевидно, щоб досягти двоєдину мету – максимально протидіяти та ефективно мінімізувати корупцію, можливо лише поєднавши спільні зусилля держави і суспільства. В реаліях сьогодення Президентом України заявлено про оновлення, очищення і перезавантаження владних структур, а також про наявність політичної волі для цього. Тому дуже важливо скористатися цим «вікном можливостей» і робити спільні кроки у напрямку протидії корупції.

3.2 Міжнародні стандарти, зарубіжна практика запобігання і протидії корупції та напрями їх адаптації в Україні

Сучасний світ давно визнав корупцію глобальною проблемою. Поширення численних проявів корупції на міжнародному просторі змусило об'єднувати сили спільнот для вироблення дієвих заходів протидії цьому соціально небезпечному явищу. Зокрема, активна співпраця у цьому напрямку відбувається в рамках міжнародних організацій.

Варто згадати, що одним з перших міжнародних документів антикорупційного спрямування є Резолюція Генеральної Асамблеї ООН 3514(XXX) від 15 грудня 1975 року, яка засудила всі види корупції, зокрема

хабарництво, та виробила рекомендації для вжиття державами заходів, необхідних для запобігання та протидії корупції⁴¹.

В подальшому в результаті спільних зусиль впливових міжнародних спільнот було вироблено значну кількість міжнародних документів у сфері протидії корупції, основними з яких є:

- Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції;
- Комюніке Європейської комісії від 28 травня 2003 р. щодо комплексної політики Європейського Союзу з протидії корупції;
- Рамкове рішення Ради Європейського Союзу № 568 від 22 липня 2003 року «Про боротьбу з корупцією в приватному секторі»;
- Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією Ради Європи;

Аналізуючи результати спільних угод держав у сфері протидії корупції, слід особливу увагу звернути на Конвенцію Об'єднаних Націй щодо протидії корупції від 31 жовтня 2003 року. Цей юридичний акт є результатом спільних міжнародних домовленостей і визначає фундаментальні засади антикорупційної політики держав-учасниць.

Норми Конвенції передбачають⁴²:

- створення спеціального органу (органів), діяльність якого спрямовується на запобігання й протидію корупції (ст. 6);
- активну участь представників громадянського суспільства в здійсненні заходів антикорупційної діяльності (ст. 13);
- оптимізацію функціонування публічного та приватного сектору (ст. 7 та 12);
- впорядкування сфери державних закупівель й управління державними фінансами (ст. 9);
- закріплення кримінальної відповідальності за корупційні правопорушення та окреслення корупційних злочинів.

⁴¹ Констенко О. Б., Кухарук А. В. Імплементация европейских стандартів запобігання та боротьби з корупцією в національне законодавство : навч.-метод. матеріали / за ред. Т. А. Саченко. Київ : НАДУ, 2013. с. 8.

⁴² Конвенція ООН проти корупції: ратифікована Законом України від 16 жовт. 2006 р. № 251-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19#Text>.

До того ж, окрім антикорупційної діяльності ООН, спостерігається активізація антикорупційного співробітництва держав на регіональному рівні.

Першочергово варто проаналізувати діяльність Ради Європи в напрямку формування антикорупційних програм. Ця міжнародна організація у боротьбі з корупцією працює щодо трьох взаємопов'язаних аспектах, а саме: вироблення загальноєвропейських норм та стандартів, контроль за їх дотриманням, а також надання технічної допомоги державам та регіонам.

Рада Європи розробила кілька сучасних європейських антикорупційних Конвенцій. Це зокрема, Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією та Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією (1999 р.). Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією визначає обов'язкові для країн-членів підстави криміналізації корупційних дій, їх перелік, види та обсяги міжнародної правової допомоги, а також заходи з міжнародного контролю⁴³.

В свою чергу метою Цивільної конвенції про боротьбу з корупцією є запровадження ефективних засобів правового захисту осіб, яким заподіяно шкоду внаслідок корупційних дій, для надання таким особам можливості захищати свої права та інтереси⁴⁴.

Слід підкреслити, що важливим досягненням Ради Європи є створення Групи держав проти корупції (GRECO) – інституції до повноважень якої належить оцінка рівня корупції в державах-членах організації; підтримка в проведенні необхідних законодавчих та інституційних реформ в антикорупційній сфері; здійснення моніторингу та контролю за виконанням угод і правових документів, прийнятих Радою Європи.

Європейський Союз (ЄС) в свою чергу також приділяє особливо увагу питанню протидії корупції. Серед документів Європейського Союзу у сфері боротьби з корупцією найважливішими є Комюніке Європейської комісії від 28 травня 2003 року щодо комплексної політики ЄС з протидії корупції, в якій

⁴³ Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією від 27 січ. 1999 р. № ETS173. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_101#Text.

⁴⁴ Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією: ратифікована Законом України від 16 берез. 2005 р. № 2476-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_102#Text.

визначено основні засади боротьби з цим негативним явищем в Євросоюзі та окреслено принципи вдосконалення протидії корупції в нових країнах-членах, країнах-кандидатах і третіх країнах.

Аналізуючи діяльність в сфері протидії та запобігання корупції в рамках згаданих вище міжнародних організаціях, можна чітко встановити, що прийняті антикорупційні угоди посилюють політичні зобов'язання держав-учасниць у боротьбі з корупцією та визначають основоположні міжнародні норми і процедури протидії цьому явищу. Це свідчить на користь того, що міжнародне співтовариство реально зацікавлене в тому, щоб протидіяти корупції як на національному рівні, так і в глобальному масштабі.

На сьогодні Україна підтвердила свою участь у низці антикорупційних програм, які здійснюються на міжнародному рівні:

1. У вересні 2003 р. Україна приєдналася до Стамбульського плану дій по боротьбі з корупцією.

2. Україною ратифіковані: - у березні 2005 р. Цивільна конвенція Ради Європи про боротьбу з корупцією; - у жовтні 2006 р. конвенції: Організації Об'єднаних Націй проти корупції; Ради Європи проти корупції в контексті кримінального права та додатковий протокол до неї.

3. У 2006 році Україна приєдналася до Групи держав Ради Європи проти корупції (GRECO).

4. Україна долучилася до фінансування антикорупційних заходів у рамках Порогової програми американської державної корпорації «Виклики тисячоліття», основною метою якої є реформа судової системи, вдосконалення застосування етичних стандартів та залучення до боротьби з корупцією громадянського суспільства.

Однак поряд з цим, враховуючи теперішній лише початковий етап втілення у життя заходів антикорупційної політики в Україні, є доцільним розглянути досвід окремих держав світу, які ефективно та результативно ведуть боротьбу з проявами корупції.

Так, до держав, які створили дієвий механізм протидії корупції, можна віднести: Фінляндію, Данію, Нову Зеландію, Ісландію, Сінгапур, Швецію, Канаду, Нідерланди, Люксембург, Норвегію, Австралію, Швейцарію, Великобританію, Австрію, Ізраїль, США, Чилі, Ірландію, Німеччину та ін.

Взірцем найменш корумпованих країн, є Скандинавські держави, зокрема Фінляндія. Саме цю державу міжнародна неурядова організація по боротьбі з корупцією «Трансперенсі Інтернешнл» визначає як одну з найменш корумпованих серед 133 країн світу.

У Фінляндії антикорупційна діяльність діє на основі особливої системи правосвідомості громадян, яка не дозволяє на моральному рівні давати і брати хабарі, тому в країні не має ні спеціального антикорупційного законодавства, ні спеціального органу для боротьби з корупцією. Замість цього в країні діють запобіжні антикорупційні норми, вписані в низці правових актів про державну службу та фінансування політичних партій⁴⁵.

Досвід протидії корупції в Новій Зеландії передбачає розвиток правосвідомості громадян в аспекті того, що корупція не є засобом вирішення проблем. З цією метою в країні регулярно проводяться конференції та семінари, на яких ознайомлюють всіх бажаючих з антикорупційною політикою держави, правилами і порядком звернення зі скаргою на факти корупції чи шахрайства. Головним серед антикорупційних органів цієї держави є SFO – спеціальне відомство по боротьбі з великим шахрайством. Даний орган має право аналізувати декларації доходів і витрат громадян. Журналісти періодично публікують статті про витрати чиновників на нерухоме та рухоме майно. Публікація, яка викликає суспільний резонанс серед громадськості, може стати причиною звільнення держслужбовця, який живе невідповідно до своїх заробітків⁴⁶.

Ще однією з найбільш вільних від корупції держав є Швеція. У Швеції механізм запобігання та протидії корупції побудований на чотирьох основних принципах: 1) заборона особистих контактів чиновника та громадянина;

⁴⁵ Трепак В. М. Система заходів антикорупційної діяльності у розвинутих країнах світу. Публічне право. 2016. № 1. С. 195. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pp_2016_1_27.

⁴⁶ Калініна А. Світові антикорупційні інструменти і Україна. Держзакупівлі. 2016. № 3. С. 12.

2) обов'язкове декларування доходів; 3) обмеження готівкових розрахунків (заборонено приймати готівкові платежі більш ніж на 5-6 тисяч євро); 4) повна відкритість діяльності влади. Всі декларації посадових осіб органів державної влади знаходяться у відкритому доступі. Крім того, фіскальні органи регулярно їх перевіряють на виявлення ознак раптового збагачення.

В контексті аналізу зарубіжного досвіду протидії корупції варто дослідити стратегію антикорупційної діяльності Сполучених Штатів Америки. Адже США створили дієву систему заходів адміністративно-правового впливу, яку доцільно буде врахувати при розробленні Антикорупційної стратегії України.

Так, до антикорупційних заходів США відносяться:

- постійний контроль за обов'язковим декларуванням фінансових доходів та видатків службовця за рік;
- кримінальна відповідальність не лише фізичних, а й юридичних осіб за корупційну діяльність;
- перевірка державних службовців на поліграфі;
- відсутність імунітету для посадових осіб будь-якого рівня, включно президента, сенаторів та конгресменів;
- чіткий розподіл функцій між органами, які здійснюють антикорупційну діяльність;
- звітування політичних партій про фінансування передвиборчої кампанії⁴⁷.

На особливу увагу заслуговує досвід антикорупційної політики у посттоталітарних країнах – членах Європейського Союзу (Естонії, Румунії), які, за даними міжнародної організації Transparency International досягли певних позитивних результатів у цьому напрямі.

В Естонії, зокрема, впроваджена координована співпраця різних відомств під патронатом Кримінально-превентивної ради, до складу якої входить близько 30 представників правоохоронних органів, суду, адвокатури, соціального

⁴⁷ Лалаян К. Д. Зарубіжний досвід запобігання корупції. Податкова політика та практика. 2011. № 7(103). С. 41.

забезпечення та інших державних органів, а також громадськості. Рада координує кримінально-превентивну діяльність у державі, розробляє пропозиції для уряду, консультує в питаннях, що стосуються забезпечення правопорядку і антикорупційної політики.

Змістом роботи ради є комплексна боротьба проти корупції та організованої злочинності, а головною метою діяльності – попередження злочинів через соціальні програми.

У Румунії антикорупційна політика є науково обґрунтованою. Створено Національний центр з вивчення організованої злочинності та корупції, основним завданням якого є узагальнення і обробка даних, отриманих від усіх державних міністерств. Антикорупційна політика Румунії має два основні напрями: перший – корупція у сфері адміністративного керівництва, економіки, фінансів, банківської системи; другий – корумповані органи, наділені правами контролю, затвердження і “санкціонування” порушень закону, а також порушення у судовій системі. Центр є не паралельним чи основним, а допоміжним з точки зору наукового підходу механізмом, що сприяє Департаменту по боротьбі з корупцією на урядовому рівні.

Таким чином, аналізуючи міжнародний досвід протидії корупції можна резюмувати, що цілями антикорупційної політики має стати зниження рівня корупції та забезпечення захисту прав і законних інтересів громадян, суспільства і держави від загроз, пов’язаних з корупцією, шляхом реалізації таких завдань:

- попередження корупційних правопорушень;
- створення правового механізму, який перешкоджає підкупу осіб, що мають публічний статус;
- створення правового механізму, котрий перешкоджає підкупу громадян під час проведення референдуму та виборів до органів державної влади та місцевого самоврядування;
- забезпечення відповідальності за корупційні правопорушення у всіх випадках, прямо передбачених нормативними правовими актами;
- відшкодування збитків, заподіяних корупційними правопорушеннями;

- моніторинг корупціогенних факторів та ефективності заходів антикорупційної політики;
- формування антикорупційної суспільної свідомості;
- сприяння правовій реформі, спрямованій на зниження невизначеності правових настанов і обмеження необґрунтованої свободи розсуду особами, що застосовують правові норми;
- сприяння реалізації прав громадян і організацій на доступ до інформації про факти корупції і корупціогенні фактори, а також на їх вільне висвітлення в засобах масової інформації;
- створення стимулів до заміщення державних посад, посад державної і муніципальної служб непідкупними особами.

У свою чергу, принципами антикорупційної політики мають стати:

- неприпустимість покладення на одного і того ж суб'єкта антикорупційної політики відповідальності за розробку, реалізацію та контроль реалізації заходів антикорупційної політики;
- підтримання оптимальної чисельності осіб, що заміщають державні посади, та осіб, які перебувають на державній і муніципальній службі;
- неприпустимість обмеження доступу до інформації про факти корупції, корупціогенні фактори і заходи реалізації антикорупційної політики.

Таким чином, міжнародні стандарти боротьби з корупцією знаходять свій розвиток і органічно доповнюються позитивними зарубіжними практиками запобігання та протидії корупції. Кожна з держав має свої особливості в організації антикорупційної діяльності, але спільними для них є: наявність політичної волі щодо активного здійснення антикорупційних заходів; створення відповідної правової бази; залучення громадських організацій до протидії проявам корупції. Водночас для посилення боротьби з корупцією в Україні слід максимально використати механізми, що застосовуються в розвинених державах і дають змогу обмежити корупцію масштабами, що не загрожують суспільному розвитку.

ВИСНОВКИ

На основі проведеного магістерського дослідження можна зробити загальний висновок, що корупція є суспільною проблемою, яка на міжнародному рівні визнана актуальною не лише для окремо взятих держав, а й для світової спільноти в цілому. На сьогоднішній день корупція підриває засади демократичного устрою нашої держави, довіру до влади, порушує принципи верховенства права, справедливості й рівності перед законом. В умовах відсутності системної протидії корупції з боку держави та суспільства вона здатна до подальшого поширення в суспільних відносинах та руйнування державного устрою загалом.

У результаті написання магістерської роботи отримано такі висновки та сформульовані наступні рекомендації:

1. Обґрунтовано основні поняття, методи та заходи державної політики запобігання та протидії корупції в Україні.

Дослідження сутності, форм і видів прояву корупції дозволило отримати найбільш повне уявлення про цей феномен, умови його існування, роль і ступінь поширення в суспільних процесах. В роботі проаналізовані різні позиції вітчизняних авторів щодо тлумачення поняття корупції та запропоновано авторське визначення корупції.

Сутність корупції полягає в тому, що вона завдає значну матеріальну та репутаційну шкоду державно-владним органам та насамперед зумовлює їх неефективність. В процесі дослідження було встановлено, що корупції, як соціальному явищу притаманні специфічні ознаки, зокрема масовість, стійкість та системно-структурний характер, який проявляється шляхом виникнення корупційних структур, до складу яких входять різні суб'єкти корупційних правопорушень.

Оскільки ефективність боротьби з корупцією в значній мірі залежить від того, наскільки різнопланово і комплексно аналізується ця проблема, тому було

з'ясовано ряд причин виникнення та поширення корупції. Головними причинами корупції в системі органів державної влади було визначено: зрощування державного апарату з підприємницькими і комерційними структурами, формування їхніх ділових відносин поза межами правового поля; схвальне ставлення громадськості до існування корупції та сприяння її розвитку; складність урядової структури бюрократичних процедур та інші.

Задля уникнення корупційних ризиків необхідно забезпечити чіткі, науково виважені політичні, правові та організаційно-практичні механізми попередження та подолання корупції. Такі механізми мають включати відповідні методи формування та заходи реалізації антикорупційної політики. Дієву антикорупційну стратегію слід вибудовувати на основі такого комплексу методів: суспільного усвідомлення, попередження та невідворотного покарання.

Основними заходами запобігання та протидії корупції можуть стати:

- подолання існуючих суперечностей у чинному антикорупційному законодавстві та розробка Національних стратегій антикорупційного спрямування;
- продовження реформування державних інститутів та політичної системи у напрямі утвердження демократії та європейських цінностей;
- проведення дієвої реалізації судової реформи та реформування інститутів правоохоронного сектору з метою забезпечення їхньої готовності до виконання завдань протидії корупції;
- запровадження антикорупційної освіти й інформованості населення;
- відокремлення влади без бізнесу та інші.

Корупцію породжує велика кількість дозвільних процедур, заборон, відсутність механізму і правових підстав захисту інтересів громадян. На підставі висновків соціологічних опитувань було встановлено, що найбільш корумпованою є діяльність органів виконавчої і судової влади, яка безпосередньо пов'язана з розпорядженням фінансовими і матеріальними ресурсами, вирішенням життєво важливих питань.

2. Проаналізовано організаційно-правові засади державної політики запобігання та протидії корупції, визначено повноваження спеціально уповноважених державних органів у сфері протидії корупції.

В процесі дослідження шляхів реалізації антикорупційної політики було визначено, що в Україні у сфері запобігання та протидії корупції створена вагома нормативно-правова база. Однак в умовах сьогодення, для досягнення значних успіхів в антикорупційній політиці українське законодавство потребує ефективного вдосконалення, зокрема у розширенні контрольної діяльності спеціальних суб'єктів, які забезпечують реалізацію антикорупційних заходів. У зв'язку з цим, нагальним є прийняття нормативно-правових актів щодо запобігання конфлікту інтересів, контролю за декларуванням доходів і їх витрачанням особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

Під час проведення дослідження було визначено, що важливим чинником в процесі здійснення антикорупційної політики є результативна діяльність антикорупційних органів у напрямку боротьби з численними проявами корупції. І хоча в Україні і створені антикорупційні органи, однак, на жаль, діяльність цих державних інституцій неефективна.

Безрезультативність та нескоординованість дій спеціалізованих органів антикорупційного спрямування викликають обурення зі сторони громадськості, що в свою чергу формує негативне ставлення громадян до таких новостворених інституцій і ставить під загрозу успішність здійснення державної антикорупційної політики.

3. З'ясовано роль держави та громадянського суспільства у сфері запобігання та протидії корупції. У процесі проведеного дослідження було передбачено, що діяльність інститутів громадянського суспільства та їх мобілізація щодо запобігання корупції дозволяє перетворити державну антикорупційну політику на вагомий інструмент сучасного реформування в Україні.

4. Досліджено сучасні проблеми розвитку антикорупційної політики та запропоновано способи вдосконалення механізмів запобігання і протидії корупції в Україні. Особлива увагу в роботі приділена сучасним проблемам розвитку антикорупційної політики в Україні. Так було з'ясовано, що основними перешкодами на шляху реалізації заходів антикорупційного спрямування є

відсутність політичної волі органів публічної влади, наявність військово-політичного конфлікту на теренах України, корумпований стан системи правосуддя та відсутність чіткої антикорупційної стратегії.

5. Охарактеризовано міжнародні стандарти, зарубіжну практику запобігання і протидії корупції та напрями їх адаптації в Україні.

Проведений аналіз міжнародних стандартів у сфері протидії корупції та дослідження позитивного досвіду іноземних держав щодо реалізації заходів антикорупційного спрямування дозволяє сформулювати уявлення про основи прогресивної національної антикорупційної програми, розвиток якої сьогодні вкрай необхідний Україні, а саме:

- сильна політична воля органів державної влади до боротьби з корупцією і вироблена на її основі єдина державна антикорупційна стратегія, яка б поєднувала комплекс заходів управлінського, правового, економічного, політичного і соціального характеру;

- організований соціальний контроль з боку громадянського суспільства за всією системою державного адміністрування і забезпечення своєчасного та ефективного проведення кримінального розслідування фактів корупції; незалежність здійснення правосуддя;

- забезпечення відкритості та прозорості діяльності державних органів;

- формування активної громадської позиції та підвищення правової культури громадян.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антикорупційна енциклопедія. Офіційний веб-сайт НАЗК. URL: <https://prosvita.nazk.gov.ua/encyclopedia/antikoruptsijna-systema-v-ukrayini>.
2. Возний А. А. Реальні причини топ-корупції в Україні та нереальні способи протидії їй. Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі [Текст] : матеріали IV Міжнар. наук.- практ. конф. (Київ, 12 груд. 2019 р.) : у 2 ч. / ред. кол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. Ч. 1. С. 10. URL: <https://www.naiau.kiev.ua/pravova-prosvita/osnoviantikorupcijnogo-zakonodavstva-ukrayini/naukovi-statti-ta-tezi-z-antikorupcijnoyi-tematiki/materiali-ivmizhnarodnoyi-naukovo-praktichnoyi-konferenciyi.pdf>.
3. Возний А. А. Реальні причини топ-корупції в Україні та нереальні способи протидії їй. Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі [Текст] : матеріали IV Міжнар. наук.- практ. конф. (Київ, 12 груд. 2019 р.) : у 2 ч. / ред. кол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. Ч. 1. С. 46. URL: <https://www.naiau.kiev.ua/pravova-prosvita/osnoviantikorupcijnogo-zakonodavstva-ukrayini/naukovi-statti-ta-tezi-z-antikorupcijnoyi-tematiki/materiali-ivmizhnarodnoyi-naukovo-praktichnoyi-konferenciyi.pdf>.
4. Гаращук В. М., Мухатаєв А. О. Актуальні проблеми боротьби з корупцією в Україні : монографія. Харків:Право, 2010. С. 75–77.
5. Головна / Про НАЗК/Повноваження. Офіційний веб-сайт НАЗК. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/pro-nazk/>.
6. Державна антикорупційна політика і запобігання та протидія корупції на публічній службі в органах державної влади і органах місцевого самоврядування: монографія / автор. кол.: В. В. Василевич, Т. Е. Василевська, В. Ф. Нестерович, Е. В. Расюк, А. В. Савченко, В. Л. Федоренко (кер.) та ін. ; за ред.

проф. Ю.В. Ковбасюка і проф. В. Л. Федоренка. Київ : Видавництво Ліра-К, НАДУ, 2016. С. 51.

7. Задорожний С. А. Механізми запобігання і протидії корупції в органах місцевої влади : дис. канд. держ. упр. : 25.00.02. Київ, 2016. С. 47.

8. Калініна А. Світові антикорупційні інструменти і Україна. Держзакупівлі. 2016. № 3. С. 12.

9. Комісарчук Ю. А., Франчук В. І. Корупція: теоретико-методологічні засади дослідження. Львів, 2011. С. 7.

10. Конвенція ООН проти корупції: ратифікована Законом України від 16 жовт. 2006 р. № 251-V. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19#Text>.

11. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31.10.2003. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2007, № 49. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16#Text

12. Констенко О. Б., Кухарук А. В. Імплементация європейських стандартів запобігання та боротьби з корупцією в національне законодавство : навч.-метод. матеріали / за ред. Т. А. Саченко. Київ : НАДУ, 2013. с. 8.

13. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією від 27 січ. 1999 р. № ETS173. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_101#Text.

14. Лалаян К. Д. Зарубіжний досвід запобігання корупції. Податкова політика та практика. 2011. № 7(103). С. 41.

15. Лаф Д., Дубровський В. Чи ефективні антикорупційні реформи в Україні? Королівський інститут міжнародних відносин. Лондон, 2018. С. 37. URL: <https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/publications/research/2019-03-05-AntiCorruptionUkrainian.pdf>.

16. Марченко В. Ю. Антикорупційна політика в Україні: поняття, зміст та етапи формування. Молодий вчений. 2018. № 11(63). С. 122. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2018/11/30.pdf>.

17. Михайленко Д. Г. Проблеми формування та реалізації політичної волі протидіяти корупції в Україні. Правовий вплив на неправомірну поведінку: актуальні грані : монографія / за ред. О. В. Козаченка, Є. Л. Стрельцова; МОН

України, НУ «ОЮА», Каф.крим. права та ін. крим.-прав. дисциплін Миколаїв. ін-т. права, ПРЦ НАПрНУ, ГО «Всеукр. Асоціація крим. права». Миколаїв : Іліон, 2016. С. 212.

18. Молдова Е. С. Напрями запобігання та протидії корупції на державній службі:морально-ідеологічний аспект. URL: <http://academy.gov.ua/ej/ej12/txts/10mesmia.pdf>.

19. Невмержицький Є. В. Корупція в Україні: причини, наслідки, механізми протидії : монографія / Є. В.; Акад. прокуратури України. Київ: КНТ, 2008. С. 128.

20. Новак А. М. Феномен корупції в системі публічного управління: сучасний зміст та методологічні засади дослідження. Публічне адміністрування: теорія та практика. 2018. вип. 1(19). С. 8–9.

21. Опак. К. М. До питання протидії корупції в судовій системі України. Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика) : наук.-практ. журн. Київ : Міжвідом. наук.-дослід. центр з проблеми боротьби з організ. злочинністю, 2013. № 3 (31). Спец. вип. С. 140.

22. Побережний В. В. Сутність та причини корупції в системі органів державної влади. Державне управління: теорія та практика. 2010. № 2. С. 1.

23. Про Вищий антикорупційний суд. Закон України від 07.06.2018 № 2447-VIII. Відомості Верховної Ради (ВВР). 2018, № 24, ст.212. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2447-19#Text>

24. Про Державне бюро розслідувань: Закон України від 12.11.2015 № 794-VIII. Відомості Верховної Ради (ВВР). 2016. № 6. Ст. 55. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19#Text>.

25. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1700-VII. Відомості Верховної Ради України. 2014. № 49. Ст. 2056. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>

26. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1700-VII. Відомості Верховної Ради України. 2014. № 49. Ст. 2056. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>.

27. Про засади державної антикорупційної політики на 2021-2025 роки. Закон України від 20.06.2022 № 2322-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2322-20#n144>.
28. Про засади державної антикорупційної політики на 2021-2025 роки. Закон України від 20.06.2022 № 2322-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2322-20#Text>.
29. Про затвердження Положення про Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру Офісу Генерального прокурора. НАКАЗ від 05.03.2020 № 125. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0125905-20#Text>
30. Про звернення громадян: Закон України від 02 жовт. 1996 № 393/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 47. Ст. 256. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
31. Про нас. Офіційний інтернет-сайт організації Transparency International Ukraine. URL: <https://tiukraine.org/about/>.
32. Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів: Закон України від 10.11.2015 № 772-VIII. Відомості Верховної Ради (ВВР). 2016. № 1. Ст. 2. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/772-19#Text>.
33. Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів: Закон України від 10.11.2015 № 772-VIII. Відомості Верховної Ради (ВВР). 2016. № 1. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/772-19#Text>.
34. Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1698-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18#Text>.
35. Про очищення влади: Закон України від 16 верес. 2014 р. № 1682-VII. Відомості Верховної Ради (ВВР). 2014. № 44. Ст. 2041. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1682-18#Text>.
36. Про Центр протидії корупції. URL: <https://antac.org.ua/>.

37. Сінчук О. Конвенція ООН проти корупції: правовий базис запобігання та протидії корупції в Україні. Юстиніан: юридичний журнал. 2009. № 11. С. 15.
38. Сінчук О. Конвенція ООН проти корупції: правовий базис запобігання та протидії корупції в Україні. Юстиніан: юридичний журнал. 2009. № 11. С. 17.
39. Скулиш Є. Державне бюро розслідувань як спеціально уповноважений суб'єкт у сфері протидії корупції. Право України. 2015. № 12. С. 33.
40. Соловйов В. Корупція в державному управлінні як феномен глобалізованого світу. Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. 2012. Вип. 4. С. 30.
41. Соціально-психологічні аспекти виявлення і попередження корупції та інших правопорушень серед працівників міліції: монографія / за заг. ред. В. О. Криволапчук. Вінниця : ВНТУ, 2009. С. 25.
42. Сташис В. Проблеми боротьби з організованою злочинністю і корупцією в Україні. Вісник Академії правових наук України. Харків, 2001. Вип. 2. С. 165.
43. Тарасенко Н. Боротьба з корупцією в Україні: успіхи, проблеми, перспективи. Україна: події, факти, коментарі. 2015. № 19. С. 37. URL: <http://nbuviar.gov.ua/images/ukraine/2015/ukr19.pdf>.
44. Терещук О. В. Адміністративна відповідальність за корупційні правопорушення. Одеса, 2000. С. 14.
45. Трепак В. М. Особливості дефініції поняття «Корупція». Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. 2015. № 4 (97). С. 183.
46. Трепак В. М. Система заходів антикорупційної діяльності у розвинутих країнах світу. Публічне право. 2016. № 1. С. 195. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pp_2016_1_27.
47. Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією: ратифікована Законом України від 16 берез. 2005 р. № 2476-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_102#Text.